

Postawy młodzieży niedostosowanej społecznie wobec aktywności fizycznej

1. Wprowadzenie

Współczesny świat charakteryzuje się ogromnym postępem cywilizacji i kultury, szybkim tempem wydarzeń gospodarczych, politycznych i społecznych. Wszystko to stanowi przyczynek do powstawania i coraz dotkliwszego odczuwania negatywnych zjawisk, do których niewątpliwie można zaliczyć niedostosowanie społeczne. U osób, które z różnych przyczyn nie są w stanie sprostać wzrastającym wymaganiom, mających utrudniony start życiowy, mogą pojawić się zaburzenia, również w zachowaniu. Zjawiskiem niedostosowania społecznego zajmuje się dziś wiele dziedzin nauki, w tym pedagogika, socjologia, psychologia, psychiatria. Obecnie jest to jeden z podstawowych problemów wychowania dzieci i młodzieży.

Maria Grzegorzewska, prekursorka pedagogiki specjalnej na gruncie polskim, zastępuje termin niedostosowania społecznego określeniami: dziecko trudne, moralnie upośledzone, wykołajone społecznie. Określa właściwości charakteryzujące młodzież niedostosowaną społecznie jako przejawiającą:

- tendencje społecznie negatywne - potrzebę wyżycia się na płaszczyźnie negatywnej,
- podziw i zainteresowanie się tzw. złymi czynami,
- odwrócenie się od wartości pozytywnych, a skupienie się na reakcji społecznie destruktywnej,
- potrzebę „wyżycia się” poprzez występki, postrzegany jako cynizm i brawura¹.

¹ M. Grzegorzewska, *Pedagogika specjalna*, Wyższa Szkoła Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, Warszawa 1964.

W materiałach opracowanych przez Ministerstwo Edukacji Narodowej dla nauczycieli czytamy, że niedostosowanie społeczne

odnosi się do zaburzeń sfery emocjonalno-wolicjonalnej, behawioralnej i osobowości. Przejawia się w postaci trudności w dostosowaniu się do uznanych norm społecznych, zadań życiowych, zaburzonej równowadze poznawczo-uczuciowej, wadliwie zintegrowanych postawach społecznych, nieprzestrzeganiu zasad moralnych, negatywnych lub nieadekwatnych reakcjach na zakazy i nakazy w przypisanych im rolach społecznych i złym samopoczuciu².

Za prawidłowy rozwój jednostki w ujęciu mikrospołecznym, rozumianym jako bezpośrednie otoczenie i warunki, w jakich wychowuje się dziecko, odpowiedzialna jest przede wszystkim rodzina, jak również środowisko szkolne, grupy rówieśnicze, miejsce nauki zawodu czy pracy³. Obecnie młodych ludzi, którzy nie mają oparcia w rodzinie, nie mogą liczyć na pomoc dorosłych, dotyka niepewność, zagubienie, niemoc osiągnięcia wyznaczonych celów i rozwiązywania napotkanych problemów. Prowadzi to do frustracji, której konsekwencją mogą być zjawiska patologiczne, tj. uzależnienie od środków odurzających, fascynacja postawami aspołecznymi, w których dominują agresja, przemoc, przestępczość. Efektem tego rodzaju zachowań jest często konflikt z prawem, czego skutkiem jest osadzenie w zakładzie poprawczym. Celem działalności tego rodzaju placówki jest przeprowadzenie kompleksowego procesu resocjalizacji jednostki, polegającego na zmianie jej postawy wobec innych w kierunku społecznie pożądanym.

Reykowski proponuje, aby **postawami** nazywać pewne głębsze mechanizmy i układy motywacyjne, polegające na dążeniu do zachowania trwałego stosunku do pewnego przedmiotu, który to stosunek może się przejawiać w stałych bądź różnych reakcjach afektywnych, poznawczych czy behawioralnych, w zależności od tego, jak zmienia się relacja między podmiotem a przedmiotem postawy⁴.

Zakład penitencjarno-wychowawczy winien zatem zadbać o prawidłowy rozwój osobowości wychowanka, a także kształtować pozytywne zainteresowania, właściwą hierarchię wartości i uczyć przestrzegania przyjętych norm współżycia społecznego. Aby móc

² Ministerstwo Edukacji Narodowej, *Podniesienie efektywności kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi*, materiały dla nauczycieli, http://www.ore.edu.pl/index.php?option=com_phocadownload&view=category&download=70:materiay-dla-nauczycieli&id=179:archiwum&Itemid=1084&start=20 [dostęp: 10.07.2014].

³ D. Wójcik, *Nieprzystosowanie społeczne młodzieży: analiza psychologiczno-kryminologiczna*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Łódź 1984.

⁴ J. Reykowski, *Postawy a osobowość*, [w:] S. Nowak (red.), *Teorie postaw*, PWN, Warszawa 1973.

tego dokonać, podejmuje się cały szereg działań i stosuje różne metody wychowawcze. Jedną z nich jest aktywność ruchowa/sport, z całym osobowościowo twórczym potencjałem. Przekonanie o potencjalnie dużym znaczeniu sportu w procesie wychowania już niemal od dwóch stuleci kształtuje społeczne wyobrażenie o tej sferze kultury. Podziela je również wielu współczesnych pedagogów, socjologów, psychologów i filozofów kultury fizycznej. Pamiętając, że końcowe efekty określonych zabiegów wychowawczych są rezultatem interioryzacji wartości społecznych oraz związanego z tym podporządkowania im własnych potrzeb i działań, uzyskanie pożądanych przekształceń w strukturze osobowości wychowanka w obszarze aktywności fizycznej jest możliwe dzięki organizacji i wielokrotnym powtarzaniu określonych sytuacji wychowawczych.

Wśród postulowanych przez różnych autorów pozytywnych efektów uprawiania sportu można wyróżnić trzy grupy. Pierwsza – wzbudzająca najmniej kontrowersji – obejmuje właściwości, które można określić jako „ważne dla osobistych celów jednostki”. Są to cechy przydatne, o ile nie wręcz niezbędne, do efektywnego uprawiania sportu, które – utrwalone w osobowości jednostki – przyczyniają się do bardziej skutecznej realizacji celów w innych sferach życia: zawodowej, szkolnej czy nawet w sferze dążeń samorealizacyjnych. Zaliczyć do nich można np. odwagę (rozumianą jako zdolność do przewidywania zagrożenia i mimo to kontynuowania działania), wytrwałość, samodzielność, samokontrolę, umiejętność ustanawiania celów osobistych, zdolność odraczania gratyfikacji, zdyscyplinowanie, systematyczność, umiejętność funkcjonowania pod presją, zdecydowanie⁵.

Pozostałe dwie grupy korzystnych skutków uprawiania sportu zawierają w sobie modelowanie właściwości mniej niezbędnych jednostce do osiągnięcia jej celów życiowych, które nawet w pewnego rodzaju działaniach mogą utrudniać wykonanie zamierzonego posunięcia, jednak są istotne dla społecznego otoczenia. Pierwszy zespół obejmuje cechy i zdolności umożliwiające działanie w społecznej grupie. Jennifer Marie Beller określa je wspólnie jako „wartość charakteru społecznego” – zdolność do pracy zespołowej, lojalność, umiejętność podporządkowania osobistych interesów interesom drużyny⁶. Kształtuje się je dzięki uprawianiu zespołowych dyscyplin sportu.

Uspołeczniający potencjał sportu wyraża się również, zdaniem socjologa K. Heinemanna, w „umacnianiu zdolności i gotowości do

⁵ K. Sas-Nowosielski, *Wychowanie poprzez sport – między nadzieją a zwątpieniem (II)*, „Sport Wyczynowy” 2004, nr 7-8.

⁶ Ibidem.

normatywnych działań społecznych”, ponieważ funkcjonujące w nim reguły i normy oraz przyjmowane role społeczne „są szczególnie jasne i jednoznaczne, istnieją w przejrzystym, ściśle określonym polu działania; zachowania odbiegające od nich, naruszenia reguł napotykać natychmiastowe sankcje, dokonujące się według ustalonego schematu”⁷. Dlatego też sport może wносить nader cenny wkład do profilaktyki i terapii społecznego niedostosowania. Jeden ze specjalistów w tej dziedzinie sformułował dość radykalne stwierdzenie, iż sport „jest jedną z najważniejszych form wpływających na proces resocjalizacji młodzieży społecznie niedostosowanej”⁸.

Specjalizujący się w zagadnieniach resocjalizacji przez sport T. Collingwood twierdzi, że jego profilaktyczne i terapeutyczne walory w omawianym zakresie związane są z oddziaływaniem na tzw. deficyty behawioralne, do których należą: brak umiejętności życiowych (takich jak wytyczanie celów, zwłaszcza długoterminowych, brak umiejętności niezbędnych do poruszania się w świecie, zwłaszcza w zakresie zdolności nawiązywania kontaktów interpersonalnych), brak odpowiednich wartości (szacunku do innych ludzi, odpowiedzialności i dyscypliny osobistej), niedostatek uspołecznienia (niepoczucie się do bycia częścią społeczeństwa, brak świadomości obowiązków obywatelskich) oraz niedocenywanie zdrowego stylu życia⁹.

Ostatnią kategorią pozytywnych efektów wychowawczych wynikających z uprawiania sportu są cechy składające się na tzw. charakter moralny, odnoszące się do odpowiedzialności, sprawiedliwości, uczciwości, wrażliwości etycznej itp. Efekty w zakresie wychowania moralnego należy uznać za najważniejszą kategorię oddziaływań wychowawczych. To charakter moralny decyduje o sposobie wykorzystywania właściwości ze sfery wolicjonalnej i charakteru społecznego. Jak zauważa J. Beller, zasady moralne są najważniejsze, bo naruszając je, krzywdzimy ludzi w sposób bezpośredni. Bez nich np. odwaga i wytrwałość mogą być wykorzystane dla skutecznego dokonywania czynów przestępczych, a lojalność i oddanie celom grupy mogą manifestować się działaniem na rzecz młodzieżowego gangu.

⁷ K. Heinemann, *Wprowadzenie do socjologii sportu*, Centralny Ośrodek Metodyczny Studiów Nauk Politycznych, Warszawa 2000.

⁸ M. Zobek, *Kształtowanie cech wolicjonalnych wśród młodzieży trudnej w oparciu o gry zespołowe (piłka siatkowa)*, [w:] *Rola wychowania fizycznego, sportu i turystyki w procesie resocjalizacji młodzieży. Materiały konferencji*, Akademia Wychowania Fizycznego, Poznań 2002.

⁹ K. Sas-Nowosielski, *Wychowanie poprzez sport...*

Mając na uwadze powyższe stwierdzenia, zdecydowano się zbadać, jak postrzegają swoją aktywność ruchową podopieczni Zakładu Poprawczego w Konstancynie Łódzkiej. Czy sport jest wsparciem w działaniach wychowawczych w placówce?

2. Cel pracy, materiał i metoda badań

Celem badań przedstawionych w niniejszej pracy jest diagnoza postaw w obszarze komponentu afektywnego i behawioralnego wobec aktywności ruchowej podopiecznych Zakładu Poprawczego w Konstancynie Łódzkiej. Zastosowano metodę sondażu diagnostycznego z wykorzystaniem techniki ankiety. Pozyskanie materiału badawczego umożliwił opracowany specjalnie w tym celu kwestionariusz ankiety, zawierający instruktaż, metryczkę (wiek badanych) oraz 20 pytań, w tym 17 zamkniętych (zarówno wielokrotnego, jak i jednokrotnego wyboru) i 3 półotwarte. Pytania dotyczyły stosunku ankietowanych do lekcji wychowania fizycznego, preferowanych dyscyplin sportowych, roli zajęć ruchowych w zakładzie, samooceny sprawności fizycznej i sposobów spędzania wolnego czasu. Badaniami objęto 67 chłopców z 69 przebywających wówczas w placówce w wieku od 13 do 21 lat, wskazanych przez dyrektora jednostki.

Tabela 1. Charakterystyka osób badanych

Wyszczególnienie	13-15 lat	16-18 lat	19-21 lat	Razem
Razem	15	32	20	67

Źródło: N. Wieczorek, *Aktywność ruchowa podopiecznych Zakładu Poprawczego w Konstancynie Łódzkiej*, niepublikowana praca magisterska, Łódź 2013.

Łącznie przebadano 67 osób, w tym 15 chłopców w wieku 13-15 lat, 32 chłopców 16-18-letnich i 20 w przedziale wiekowym 19-21 lat.

Badania przeprowadzono wiosną 2013 r. Zakład Poprawczy i Schronisko dla Nieletnich w Konstancynie Łódzkiej mieści się przy ul. Ignacew 9¹⁰. Zatrudnia 40 pracowników pedagogicznych. Jest ośrodkiem o charakterze półotwartym, stworzonym w celu resocjalizacji nieletnich poprzez eliminowanie przyczyn i przejawów

¹⁰ W pracy wykorzystano badania Natalii Wieczorek, realizowane w ramach pracy magisterskiej pt. *Aktywność ruchowa podopiecznych Zakładu Poprawczego w Konstancynie Łódzkiej*, promotor: dr Jadwiga Robacha, Łódź 2013.

niedostosowania społecznego oraz rozwijanie postaw w kierunku społecznie pożądanym. Chodzi o zapewnienie podopiecznym właściwego rozwoju osobowości, jak również o formowanie pozytywnych zainteresowań, motywacji, kształtowanie odpowiedniego systemu wartości i egzekwowanie przestrzegania ustalonych zasad współżycia. Struktury organizacyjne jednostki stanowią: internat, szkoły (podstawowa, gimnazjum, zasadnicza szkoła zawodowa), warsztaty szkoleniowo-produkcyjne (stolarnia, ślusarnia, spawalnia, malarnia, warsztat samochodowy), zespół diagnostyczno-korekcyjny, zespół diagnostyczny, administracja wraz z obsługą i ochroną, służba zdrowia. Wychowankowie mają do dyspozycji zaplecze sportowe w postaci: sali gimnastycznej o wymiarach 22 x 12 m, boiska piłkarskiego, dobrze wyposażonej w sprzęt sportowy siłowni, trzech stołów do ping-ponga.

W drodze opisanych tu badań szukano odpowiedzi na następujące pytania badawcze:

1. Jaki jest stosunek ankietowanych do lekcji wychowania fizycznego?
2. Co zniechęca respondentów do uczestnictwa w zajęciach ruchowych w szkole?
3. Jakie dyscypliny preferują badani podczas zajęć wychowania fizycznego?
4. Czy badani biorą udział w zajęciach sportowych w ośrodku?
5. Jak respondenci spędzają czas wolny w placówce wychowawczej?
6. Czy wiek wpływa na stosunek badanych do aktywności ruchowej, form i zakresu preferowanych przez nich działań sportowych?

Na potrzeby niniejszego opracowania przedstawiono tylko część wyników badań.

3. Wyniki badań

Analizę wyników rozpoczniemy od ukazania stosunku badanych chłopców do udziału w lekcjach wychowania fizycznego (tab. 2). 58,21% respondentów chętnie uczestniczy w zajęciach wychowania fizycznego, w tym najliczniej 75% starszych, 60% 13-15-latków i 46,88% z przedziału 16-18 lat. Raczej pozytywny stosunek wykazuje blisko 30% pytanych. Niechęć do aktywności ruchowej deklaruje 11,94% ankietowanych i są to przede wszystkim młodszy badani (13-18 lat).

Tabela 2. Deklaracja badanych co do chętnego udziału w lekcjach wychowania fizycznego w szkole

Wyszczególnienie		Razem N = 67		
		13-15 lat N = 15	16-18 lat N = 32	19-21 lat N = 20
Tak	N	9	15	15
	%	60	46,88	75
	%	58,21		
Raczej tak	N	4	12	4
	%	26,67	37,50	20
	%	29,85		
Raczej nie	N	2	5	1
	%	13,33	15,63	5
	%	11,94		
Zdecydowanie nie	N	0	0	0
	%	0	0	0
	%	0		

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 3. Stosunek badanych do lekcji wychowania fizycznego, gdyby nie były obowiązkowe

Wyszczególnienie		Razem N = 67		
		13-15 lat N = 15	16-18 lat N = 32	19-21 lat N = 20
Chodziłbym nadal systematycznie na zajęcia	N	9	17	16
	%	60	53,13	80
	%	62,69		
Chodziłbym na zajęcia od czasu do czasu	N	4	10	1
	%	26,67	31,25	5
	%	22,39		
Nie chodziłbym wcale	N	2	5	3
	%	13,33	15,63	15
	%	14,93		

Źródło: opracowanie własne.

Jak przedstawiono w tab. 3, 62,7% badanych twierdzi, że uczęszczaliby systematycznie na lekcje WF-u, gdyby nie były one obowiązkowe, 22,4% brałoby w nich udział od czasu do czasu, a blisko 15% wcale. Największą grupę deklarujących systematyczność stanowią

najstarsi ankietowani (80%), następnie najmłodsi (60%) i 53,13% w wieku 16–18 lat.

Cztery godziny lekcyjne w tygodniu 58,21% ankietowanych postrzega jako wystarczającą liczbę, dla 41,8% jest ona za mała. Wiek nie wpływał w sposób znaczący na odpowiedzi badanych (tab. 4).

Tabela 4. Niezadowolenie respondentów z tygodniowej liczby godzin wychowania fizycznego w szkole

Wyszczególnienie		Razem N = 67		
		13–15 lat N = 15	16–18 lat N = 32	19–21 lat N = 20
Tak	N	7	12	9
	%	46,67	37,5	45
	%	41,79		
Nie	N	8	20	11
	%	53,33	62,5	55
	%	58,21		

Źródło: opracowanie własne.

Wszyscy niezadowoleni pragną zwiększyć tygodniowy wymiar zajęć ruchowych (tab. 5). Wśród 28 osób, które na wcześniejsze pytanie odpowiedziało twierdząco, 9 pragnęłoby obowiązkowych ćwiczeń w szkole 5–7 godzin w tygodniu, zaś 18 chłopców nawet 8–10 godzin. 7 na 9 osób z przedziału 19–21 lat postuluje zajęcia od 8 do 10 godzin i jest to najliczniejsza grupa. W pozostałych przedziałach wiekowych taką potrzebę zgłasza 7 na 12 spośród 16–18-latków i 4 na 7 w wieku 13–15 lat.

Tabela 5. Proponowana przez niezadowolonych badanych liczba godzin wychowania fizycznego w tygodniu

Wyszczególnienie		Razem N = 28		
		13–15 lat N = 7	16–18 lat N = 12	19–21 lat N = 9
5–7 godzin	N	2	5	2
	%	28,57	41,67	22,22
	%	32,14		
8–10 godzin	N	4	7	7
	%	57,14	58,33	77,78
	%	64,29		
Brak odpowiedzi	N	1	0	0
	%	14,29	0	0
	%	3,57		

Źródło: opracowanie własne.

Na pytanie wielokrotnego wyboru o preferencje badanych co do dyscyplin sportowych realizowanych w ramach obowiązkowych zajęć ruchowych największą popularnością cieszy się piłka nożna (80,6% wskazań), następnie siatkówka (53,73% wskazań) dalej koszykówka i tenis stołowy (po 35,82% wskazań). Na kolejnych miejscach uplasowała się lekkoatletyka (25,37% wskazań), piłka ręczna (19,4% wskazań), gimnastyka (11,94% wskazań). Znaleźli się również zwolennicy kulturystyki, tenisa ziemnego i sportów siłowych (7,46% wskazań). Jak pokazuje tab. 6, sportowe gry zespołowe dominują nad dyscyplinami indywidualnymi.

Tabela 6. Preferowane przez ankietowanych dyscypliny sportowe w ramach zajęć ruchowych

Wyszczególnienie		Razem N = 67		
		13-15 lat N = 15	16-18 lat N = 32	19-21 lat N = 20
Gimnastyka	N	0	6	2
	%	0	18,75	10
	%	11,94		
Lekkoatletyka	N	3	9	5
	%	20	28,13	25
	%	25,37		
Tenis stołowy	N	6	12	6
	%	40	37,5	30
	%	35,87		
Piłka nożna	N	14	26	14
	%	93,33	81,25	70
	%	80,6		
Piłka ręczna	N	3	8	2
	%	20	25	10
	%	19,4		
Koszykówka	N	6	11	7
	%	40	34,38	35
	%	35,82		
Siatkówka	N	3	21	12
	%	20	65,63	60
	%	53,73		
Inne: tenis ziemny, kulturystyka, ćwiczenia siłowe	N	0	1	4
	%	0	3,13	20
	%	7,46		

Źródło: opracowanie własne.

Analizując dane pod kątem wieku można stwierdzić, że w piłkę nożną najchętniej grają najmłodsi ankieterzy (93,33% wskazań), następnie młodzież 16-18-letnia (81,25% wskazań) i najstarsi (70% wskazań). Podobnie rzecz się ma z koszykówką. Najczęściej wybierają ją chłopcy w wieku gimnazjalnym (40% wskazań) i blisko 1/3 osób z pozostałych dwóch grup. Ci ostatni wolą siatkówkę, która mniej wymaga kondycji fizycznej niż omawiane wyżej dyscypliny kontaktowe. Wskazało na nią około 60% respondentów od 16. do 21. roku życia przy 20% wskazań najmłodszych.

Tabela 7. Czy istnieje według badanych element zniechęcający ich do zajęć wychowania fizycznego?

Wyszczególnienie		Razem N = 67		
		13-15 lat N = 15	16-18 lat N = 32	19-21 lat N = 20
Tak	N	5	7	5
	%	33,33	21,88	25
	%	25,37		
Nie	N	10	25	15
	%	66,67	78,13	75
	%	74,63		

Źródło: opracowanie własne.

Jak pokazano w tab. 7, 74,63% respondentów twierdzi, że nie ma przyczyn zniechęcających ich do zajęć ruchowych, zaś 25,37% przyznaje, iż takie powody są. 8 podopiecznych na 17 narzeka na brak odpowiedniego sprzętu sportowego, natomiast 3 na mało atrakcyjne prowadzenie zajęć przez nauczyciela (tab. 8). Również trójka przyznaje się do problemów ze zdrowiem i tyle samo do barier natury poglądowej. Po 3 na 5 badanych w najstarszej i najmłodszej grupie widzi problem w oprzyrządowaniu do ćwiczeń. Zarzuty pod adresem prowadzącego kieruje 1 na 5 ankietowanych 13-15-letnich i 2 na 7 16-18-latków. Podobnie kształtują się dane w kwestii kłopotów ze zdrowiem. Bariery natury światopoglądowej wskazują 3 osoby od 16. do 21. roku życia.

Większość (53,73%) podopiecznych nie bierze udziału w organizowanych w zakładzie poprawczym zawodach sportowych, a 46,27% angażuje się w takie działania (tab. 9). Jak przyznają respondenci, jest to rywalizacja tylko w sportach zespołowych. Najchętniej biorą w niej udział najstarsi podopieczni (60%), następnie 16-18-latkowie (43,75%), a najmniejszą liczbę stanowią najmłodsi (33,33%).

Tabela 8. Czynniki zniechęcające respondentów do udziału w zajęciach ruchowych

Wyszczególnienie		Razem N = 17		
		13-15 lat N = 5	16-18 lat N = 7	19-21 lat N = 5
Brak odpowiedniego sprzętu	N	3	2	3
	%	60	28,57	60
	%	47,06		
Niewłaściwy sposób prowadzenia zajęć przez nauczyciela	N	1	2	0
	%	20	28,57	0
	%	17,65		
Powody zdrowotne	N	1	2	0
	%	20	28,57	0
	%	17,65		
Bariery psychiczne	N	0	0	0
	%	0	0	0
	%	0		
Bariery poglądowe	N	0	1	2
	%	0	14,29	40
	%	17,65		

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 9. Uczestnictwo badanych w zawodach sportowych organizowanych w placówce

Wyszczególnienie		Razem N = 67		
		13-15 lat N = 15	16-18 lat N = 32	19-21 lat N = 20
Tak	N	5	14	12
	%	33,33	43,75	60
	%	46,27		
Nie	N	10	18	8
	%	66,67	56,25	40
	%	53,73		

Źródło: opracowanie własne.

1/3 wychowanków proponuje takie przedsięwzięcia realizować dwa razy lub rzadziej w tygodniu, tego samego zdania jest 25% osób z przedziału wiekowego 16-18 lat i nikt w wieku 19-21 lat. Ci ostatni deklarują potrzebę udziału w zawodach sportowych 3-5 razy tygodniowo, przy 75% 16-18-letnich respondentów i 66,67% najmłodszych (tab. 10).

Tabela 10. Proponowana przez ankietowanych częstotliwość organizacji zajęć sportowych w placówce

Wyszczególnienie		Razem N = 67		
		13-15 lat N = 15	16-18 lat N = 32	19-21 lat N = 20
4-5 razy w tygodniu	N	3	14	12
	%	20	43,75	60
	%	43,28		
3 razy w tygodniu	N	7	10	8
	%	46,67	31,25	40
	%	37,31		
2 razy w tygodniu	N	3	6	0
	%	20	18,75	0
	%	13,43		
1 raz w tygodniu	N	2	2	0
	%	13,33	6,25	0
	%	5,97		

Źródło: opracowanie własne.

Jak pokazuje tab. 11, 52,24% ankietowanych jest zadowolona z ilości czasu wolnego, 25,37% uważa, że ma go za mało (w tym 35% osób dorosłych, 31,25% młodzieży i żaden gimnazjalista), zaś 22,39% sądzi, że ma go za dużo. Największą grupę (46,67%) mającą problem z zagospodarowaniem czasu wolnego stanowią najmłodsi, a najmniej liczną – najstarsi badani (10%).

Tabela 11. Ocena ilości czasu wolnego, jakim dysponują respondenci

Wyszczególnienie		Razem N = 67		
		13-15 lat N = 15	16-18 lat N = 32	19-21 lat N = 20
Mam go zbyt dużo	N	7	6	2
	%	46,67	18,75	10
	%	22,39		
Mam go w sam raz	N	8	16	11
	%	53,33	50	55
	%	52,24		
Mam go zbyt mało	N	0	10	7
	%	0	31,25	35
	%	25,37		

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 12. Dysponowanie czasem wolnym przez ankietowanych

Wyszczególnienie		Razem N = 67		
		13-15 lat N = 15	16-18 lat N = 32	19-21 lat N = 20
Oglądam telewizję	N	14	29	11
	%	93,33	90,63	55
	%	80,6		
Czytam książkę	N	2	1	2
	%	13,33	3,13	10
	%	7,46		
Korzystam z warsztatów szkoleniowo-produkcyjnych	N	0	1	0
	%	0	3,13	0
	%	1,49		
Uprawiam sport	N	1	6	9
	%	6,67	18,75	45
	%	23,88		
Inne: słucham muzykę, korzystam z komputera, piszę teksty, śpiewam	N	2	8	2
	%	13,33	25	10
	%	17,91		

Źródło: opracowanie własne.

Dominującą formą spędzania czasu wolnego przez respondentów jest oglądanie telewizji (80,6% wskazań) (tab. 12). 23,88% deklaruje uprawianie sportu, 17,91% korzystanie z komputera, słuchanie muzyki lub pisanie tekstów, 7,46% czytanie, 1,49% dokształcanie się poprzez udział w warsztatach szkoleniowo-produkcyjnych. Jak widać, u badanych przeważają zachowania bierne nad czynnymi w czasie wolnym.

Tabela 13. Samoocena badanych co do właściwie wykorzystywanego czasu wolnego

Wyszczególnienie		Razem N = 67		
		13-15 lat N = 15	16-18 lat N = 32	19-21 lat N = 20
Tak	N	10	24	18
	%	66,67	75	90
	%	77,61		
Nie	N	5	8	2
	%	23,33	25	10
	%	22,39		

Źródło: opracowanie własne.

Wiek w sposób znaczący wpływa na wybory ankietowanych. Przed telewizorem spędza czas 93,33% najmłodszych, 90,63% 16-18-latków i 55% z najstarszej grupy badanych. W wolnym czasie sport uprawia 45% tych ostatnich, przy 18,75% osób w średnim przedziale wiekowym i tylko jednej osobie wśród młodszych.

Jak pokazuje tab. 13, usatysfakcjonowanych organizacją czasu wolnego jest 77,61% badanych, w tym 90% młodych mężczyzn, 75% młodzieży i 66,67% najmłodszych.

4. Posumowanie i wnioski

Sport szkolny, rekreacyjny, wyczynowy mają swoje źródło w obowiązkowych lekcjach wychowania fizycznego. Pozytywny stosunek jednostki do obligatoryjnych zajęć ruchowych w szkole daje szansę na podjęcie aktywności fizycznej w czasie wolnym według własnych potrzeb i zainteresowań.

Blisko 90% badanych przyznaje, że chętnie bądź raczej chętnie uczestniczy w lekcjach WF-u, 62,7% zapewnia o systematycznym w nich udziale, gdyby nie były obowiązkowe, zaś 22,4% deklaruje, że ćwiczyłoby od czasu do czasu. Blisko 42% respondentów jest niezadowolona z liczby tygodniowych zajęć fizycznych w szkole i pragnęłaby ich zwiększenia do 5-10 godzin. Preferowanymi przez ankietowanych dyscyplinami sportowymi są gry zespołowe, a wśród nich piłka nożna (80,6% wskazań), dalej siatkówka (53,7%) i koszykówka (35,8%). W sportach indywidualnych prym wiedzie tenis stołowy (35,9%) i lekkoatletyka (25,4%).

Grupa badanych (wahająca się od 8-10 osób na 67), która ma negatywny stosunek do sportu, wskazuje na przeszkody zniechęcające do ćwiczeń – dotyczy to wyposażenia placówki w sprzęt sportowy oraz sposobu prowadzenia zajęć. W tych obszarach władze zakładu mogą podjąć jakieś działania, natomiast pozostałe wymieniane kwestie, tj. problemy zdrowotne czy bariery światopoglądowe, są niezależne od decydentów.

Blisko 53,7% respondentów przebywających w ośrodku w Konstantynowie Łódzkim nie bierze udziału w organizowanych tam zawodach sportowych, zaś 46,3% w nich uczestniczy i jest to rywalizacja tylko w grach zespołowych. Właśnie te dyscypliny kształtują u osób je uprawiających umiejętność współpracy w drużynie, konieczność wyznaczania i realizacji wspólnych celów, dają możliwość wspólnego przeżywania sukcesów i porażek, a przede wszystkim wiążą się

z przestrzeganiem pewnych reguł postępowania i zasadami zachowania, które, odpowiednio wdrażane, skutkują efektami społecznie pożądanymi¹¹.

Nieco ponad 80% badanych proponuje, aby tego typu zajęcia w placówce miały miejsce od 3–5 razy w tygodniu, blisko 20% zgłasza postulat uczestniczenia w nich tylko 1–2 razy w tygodniu. Zastanawia fakt, iż większość ankietowanych nie bierze czynnego udziału w rywalizacji sportowej, ale być może istotne jest dla nich bycie widzom/kibicem, dopingowanie zespołowi, z którym się identyfikuje i przeżywanie emocji z tym związanych.

Ważnym elementem wychowania jest przygotowanie do racjonalnego spędzania czasu wolnego. Preferowane przez badanych formy są głównie bierne – oglądanie telewizji (90,6% wskazań), korzystanie z komputera, słuchanie muzyki, śpiewanie itp. (17,9%). Jedynie niecałe 24% wskazań odnotowało uprawianie sportu. Mimo to 77,6% respondentów jest zadowolonych ze sposobu spędzania czasu wolnego. Ponadto, 52% twierdzi, że ma go wystarczającą ilość, 25,4% narzeka na zbyt małą liczbę godzin do własnej dyspozycji, 22,4% na za dużą.

Analiza danych pod kątem wieku pokazuje, że najkorzystniej w badanym obszarze wypada grupa 19–21-latków. To oni najchętniej podejmują obowiązkowy wysiłek fizyczny i w największej liczbie deklarują jego realizację, gdyby był dobrowolny. Najliczniej też angażują się w rywalizację sportową, wybierając przede wszystkim siatkówkę – dyscyplinę mniej wymagającą pod względem kondycji niż piłka nożna czy koszykówka, preferowane przez młodszych badanych. Również najczęściej w czasie wolnym uprawiają sport i wszyscy pragnęliby mieć możliwość ćwiczyć 3–5 razy w tygodniu. 90% jest zadowolona ze sposobu spędzania czasu wolnego, 35% życzyłaby sobie mieć go więcej.

Najgorzej prezentują się odpowiedzi w większości pytań osób pomiędzy 16. a 18. rokiem życia. Mniejsza liczba chłopców z tego przedziału wiekowego niż z pozostałych dwóch chętnie uczestniczy w lekcjach WF-u w szkole i deklaruje, że brałaby w nich udział, gdyby nie były obowiązkowe. Oni też najczęściej podczas zajęć preferują indywidualne dyscypliny sportowe, tj. tenis stołowy, lekkoatletykę czy gimnastykę, a z gier zespołowych najliczniej wybierają bezkontaktową siatkówkę. Można to tłumaczyć trudnym okresem dojrzewania, jaki przechodzą w tym wieku.

¹¹ A. Kieszkowska, *Problemy readaptacyjne osób opuszczających placówki resocjalizacyjne*, „Probacja” 2009, nr 2.

Najmłodsi wiodą niechlubny prym w braku umiejętności wykorzystania czasu wolnego. Głównie oglądają telewizję i tylko 1 na 15 podejmuje aktywność ruchową. 46,7% z nich uważa, że ma za dużo godzin do zagospodarowania, a mimo to stanowią najmniej liczną grupę (33,3%) biorących udział w zawodach sportowych organizowanych w placówce.

Podsumowując powyższe analizy, można powiedzieć, że badani prezentują pozytywną postawę wobec obowiązkowych lekcji wychowania fizycznego w szkole. Ponad 1/3 chciałaby zwiększyć jej tygodniową liczbę godzin. Jednak już udział w nieobowiązkowych zajęciach sportowych wypada znacznie gorzej, zaś unikanie aktywności ruchowej w czasie wolnym jest normą głównie wśród młodszych badanych. Należy zatem położyć większy nacisk na zajęcia sportowe prowadzone w zakładzie poprawczym i to w sposób programowy. Pobyt w placówce resocjalizacyjnej obejmuje odpowiedni rozkład dnia, zachowanie proporcji między pracą fizyczną a umysłową, wdrażanie do racjonalnego wypoczynku i rytmu pracy, dostarczanie wiedzy o zdrowiu oraz kształtowanie nawyków zdrowotnych. Sport ma na celu nie tylko utrzymanie zdrowia, zapewnienie prawidłowego rozwoju fizycznego i sprawności ruchowej, lecz także ma pozytywnie wpływać na psychikę ćwiczących. Uprawianie sportu przez jednostkę niedostosowaną społecznie ma dostarczać jej wielu pożądanых przeżyć. Udział w zajęciach sportowych, drobne sukcesy – są często pierwszym krokiem na drodze rewalidacji emocjonalnej. Dlatego ważną sprawą jest zapoznanie wychowanków z różnymi formami aktywności ruchowej, regulaminami imprez sportowych, zaprezentowanie właściwej postawy zgodnej z ideą *fair play* uczestnika zawodów zarówno w roli rywalizującego, jak i kibica. Udział w zajęciach sportowych to intensywny trening umiejętności prospołecznych, który wpłynie na wzrost kompetencji społecznych jednostki.

Trwałym i obowiązującym elementem każdego planu wychowawczego powinny być zatem stosowne zapisy odnoszące się do życia sportowego podopiecznych. Należałoby określić cele i zadania sportu, ustalić plan i harmonogram konkretnych działań, uwzględniając warunki i możliwości danej placówki, wyznaczyć osoby odpowiedzialne za ich organizację, zadbać o właściwą oprawę i przebieg zawodów sportowych, ze szczególnym uwzględnieniem treści wychowawczych, ustalić zasady finansowania, nagradzania i wyróżniania osób angażujących się we wszelką działalność sportową. Takie przedsięwzięcia w znacznym stopniu mogłyby podnieść rangę sportu w procesie socjalizacji młodzieży wykołejonej społecznie.

W interesie całego społeczeństwa jest zmniejszenie przestępczości wśród nieletnich. Po pierwsze, w przypadku niskiej stopy przestępczości zwiększy się bezpieczeństwo publiczne, ponadto wysokie nakłady na zakłady poprawcze przy ich małej efektywności przenoszą się na wysokie koszty utrzymania tych samych osób w więzieniach. Do społecznego kosztu należy dodać utraconą wartość PKB, która byłaby wytworzona w gospodarce przez tych młodych ludzi, gdyby po wyjściu z zakładu poprawczego nie wrócili na drogę przestępczą. Skuteczna resocjalizacja jest zatem jak najbardziej pożądana ze społecznego punktu widzenia¹².

¹² A. Peszek, *Przyszłość „trudnej młodzieży” – formy zwiększania efektywności resocjalizacji w zakładach poprawczych*, Krajowa Szkoła Administracji Publicznej, Warszawa 2011.